

NOTĂ LA UN ARTICOL

DE

MIHAI BUCOVALĂ

Puținele rînduri care urmează, izvorăsc dintr-o necesitate acută: ele au menirea să dea cititorului o explicație.

Mai precis este vorba de situația creată, printr-o trimitere la aparatul critic, în discuția intitulată „O nouă reprezentare a dioscurilor la Tomis”, pe care Andrei Aricescu, lector universitar la Facultatea de istorie — Institutul pedagogic de 3 ani Constanța, o face în nr. 2 (tomul 22) pe anul 1971 al revistei de specialitate „Studii și cercetări de istorie veche”. Trimiterea nr. 4, care vrea să amintească faptul că respectivul basorelief, descoperit la Valea Seacă, a mai fost comunicat, sună astfel: „M. Bucovală, Repertoriu arheologic (Basorelieful de la Valea Seacă) în Tomis, anul 1, nr. 1, 1966, p. 18, *menționează monumentul de care ne ocupăm, fără a-i desluși semnificația însă*” (subl. ns.). De aici provine nedumerirea noastră — și fără îndoială, a cititorului — căci afirmația, ambiguă, prin definiție, și incriminatorie, pe alocuri, poate să însemne foarte bine nu numai incapacitatea subsemnatului de a descifra importanța majoră a unei descoperiri, prin surprinderea sensului său intim, ci chiar lipsa posibilității de a observa și defini elementele sale exterioare, cele mai evidente și — în mare măsură — chiar elementare. Altfel zis, din trimiterea cu pricina, putem înțelege că în nota publicată la „Tomis”, M. Bucovală a văzut, pe basorelieful de la Valea Seacă, orice, în afară de dioscuri!

Afirmația este inexactă și pentru a o dovedi, înainte de a reda textul integral apărut în revista de la Constanța, care poate lămuri, credem, bine problema, ne permitem să inserăm concluziile discuției lui A. Aricescu, amintind în treacăt numai, că modul, cadrul și posibilitățile de exprimare ale celor doi autori au fost fundamental deosebite, adică practic nelimitate, pentru A. Aricescu, a cărui elaborare e găzduită de o revistă de specialitate pe lungimea a 8 pagini, și foarte reduse pentru cel de-al doilea autor, care face un simplu oficiu de informare, printr-o notă de — cel mult — jumătate de pagină într-un organ județean de presă cu caracter cultural, social și politic ce se adresează prin specificul său marelui public.

Lapidar vorbind deci, A. Aricescu conchide că pe basorelieful de la Valea Seacă, care „datează de la sfârșitul secolului al II-lea sau din prima parte a celui următor, adică din vremea împăraților Severi”, apare un dioscur și că pe fragmentul din dreapta astăzi dispărut, figura celălalt dioscur, între cei doi aflându-se desigur o ediculă cu reprezentarea unei alte divinități, asociate îndeobște acestora (p. 341), cel mai probabil Demetra sau Cybela (p. 343) :

În ceea ce ne privește, am prezentat basorelieful care formează obiectul interesului nostru expres în numărul de început al revistei „Tomis”, apărut în luna iulie a anului 1966, într-o rubrică de mică întindere, denumită „Repertoriu arheologic”, rubrică inaugurată de altminteri cu acest prilej și pe care am mai susținut-o cîtăva vreme, prin însiruirea lapidară a unora dintre cele mai caracteristice descoperiri ale muzeului. Dar pentru a pune punct acestei chestiuni, ne permitem să redăm textual, după cum am apucat să promitem deja, atît prezentarea făcută basoreliefului, cît și cuvintele ce deschideau rubrica însăși.

„Repertoriu arheologic.

„*Ne-am propus ca sub acest titlu să prezentăm marelui public, într-o formă succintă, cu caracter informativ, (subl. ns.) cele mai recente descoperiri arheologice făcute de oamenii de specialitate ai Muzeului regional de arheologie Dobrogea. Principalele date necesare prezentării științifice a acestor monumente (locul de găsim, contextul istoric, dimensiunile și starea de conservare etc.) vor constitui baza înscrerii în acest repertoriu, al cărui conținut sperăm să poată fi de folos atît oamenilor și instituțiilor de specialitate, cît și acelor ce vor să fie la curent cu activitatea arheologică în Dobrogea.*

Basorelieful de la Valea Seacă.

Valea Seacă, comună așezată în imediata apropiere de Murfatlar, renumitul centru al vinurilor dulci, este legată de urmele liniei celor trei valuri de apărare, care legau în antichitate Tomisul (Constanța) de Axio-polis (Cernavodă) deci Marea de Dunăre. Aici ca și la Valul Traian, Poarta Albă, Murfatlar, Castelu, Mircea Vodă și Cernavodă, unde se găsesc urme de castre, tabere militare și așezări civile romane și romano-bizantine, descoperiri ocazionale au scos la lumină însemnate vestigii de epocă romană.

Printre numeroasele monumente aduse în ultimul timp de pe linia celor trei valuri de apărare, figurează un splendid basorelief de marmură descoperit de sătenii din Valea Seacă.

Este vorba de reprezentarea pe o placă fragmentară cu dimensiunile $37,6 \times 35,2 \times 8,4$ cm, a unuia din cei doi dioscuri, zeitățile războinice, protectoare, în imaginația celor vechi, ale vînătorii și muzicii, dansului și poeziei și mai ales ale marinarilor. Se știe că, întruchipînd cuplul luminii alternative (ziua și noaptea), uniți în constelația Gemenii, ei sînt reprezentați întotdeauna împreună, fie în picioare, nuzi, avînd pe cap bonetă și în spate hlamidă, ținînd de căpăstru cîte un cal, fie călare pe aceștia, în galop, așa cum foarte des apar pe monedele bătute la Tomis, de exemplu, în perioada elenistică (sec. II—I î.e.n.).

În basorelieful fragmentar ce face obiectul prezentării de față apare numai imaginea unuia din cei doi zei (probabil Castor) îngrijit dăltuită și șlefuită de meșterul anonim, care dovedește un echilibru al proporțiilor și un realism ce dau lucrării un bun nivel artistic.

Este foarte probabil că pe porțiunea astăzi dispărută a plăcii era reprezentat celălalt dioscur (Polux).

După caracteristicile sale generale și ținând cont de faptul că răspîndirea acestui cult este direct proporțională cu expansiunea armatelor romane, putem data monumentul, cu unele rezerve, în secolele II — III e.n.”.

